

ALENE OG DEL AV FELLESSKAPET

Birgit Røe Mathisen og Anders Graver Knudsen

Frilanslivet preges av en rekke motsetninger og til dels paradokser: Mellom alenegang og fellesskap. Mellom dårlige arbeidsvilkår og høy trivsel. Mellom frihet og begrensninger. Mellom høy og lav prestisje. Disse motsetningene kan også relateres til en mer overordnet diskusjon om hvorvidt det skjer en de-profesjonalisering eller re-profesjonalisering av journalistikken: Taper profesjonelle normer og verdier terreng, eller blir de styrket? I dette avsluttende kapittelet skal disse motsetningene diskuteres og blikket rettes framover.

Innledning

Frihet og begrensninger. Høy trivsel og krevende arbeidsvilkår. Alene – og samtidig del av et fellesskap. Frilansstilværelsen innebærer noen paradoksale motsetninger og spenninger. Arbeidskårundersøkelsene som denne bokas redaktører gjennomførte i 2019 og 2024, viser dårlig betaling, negativ lønnsutvikling og et svakt sikkerhetsnett. Samtidig trives norske frilans-

journalister med jobben sin, og de ønsker å være frilansere. Undersøkelsene viser i stor grad sammenfallende tendenser i 2019 og 2024: Det er lite som endrer seg i frilansjournalisters arbeidsvilkår. Samtidig er det noen trekk som forsterker *både* trivsel og sårbarhet: I 2024 svarer en større andel enn i 2019 at de aktivt har valgt å bli frilansere, og at de ønsker å forbli frilansere. Paradoksalt nok følges den tendensen av økt usikkerhet og real-lønnsnedgang. Frilanslivet framstår på mange måter som en ustabil tilværelse. Samtidig er ustabiliteten *stabil*: Usikkerheten vedvarer, og lønna forblir dårlig. Med frilanslivet følger en stor grad av frihet, der frilanseren ikke trenger å følge ni til fire-arbeidslivet eller forholde seg daglig til en sjef. Men dårlige arbeidsvilkår gir en rekke begrensninger, og friheten kan i mange tilfeller være forestilt mer enn reell.

Dette avsluttende kapittelet har som siktemål å samle trådene fra de ti foregående kapitlene i boka og diskutere frilansstilværelsen preget av disse spenningene og motsetningene, som også kan knyttes til frilansernes prestisje og posisjon innad i den profesjonen de er en del av. Uansett tilknytningsform til arbeidet går journalister inn i en yrkesrolle når de er på jobb. I sosiologien forstås rolle som et sett av normer og regler som knytter seg til en bestemt oppgave (Aubert, 1972, s. 46). Å gå på jobb som journalist, fast ansatt eller frilanser innebærer å kle på seg en yrkesrolle det knytter seg noen yrkesetiske normer og faglige standarder til. Gjennom yrkesrollen trer yrkesutøveren inn i et profesjonelt fellesskap og tilegner seg en kollektiv identitet (Ottosen, 2004, s. 21). Men det profesjonelle fellesskapet er også et sosialt lagdelt felt, der frilansere tradisjonelt er blitt plassert i et sjikt med lav prestisje og status (Hovden, 2008). Er det fortsatt slik, eller er det tegn som tyder på at frilansernes plass i profesjonen er endret? Og hvilken betydning har utviklinga av frilanseres arbeidsvilkår for journalistikken som profesjon? Dette er spørsmål vi tar sikte på å belyse i dette kapittelet.

Svakt sikkerhetsnett og lav prestisje – arbeidet som begrenset og ufritt?

Frilansjournalister er en del av et arbeidsliv i endring og omstilling (Alsos et al., 2024). Gjennom bokas kapittel to, tre, fire og fem har Anders Graver Knudsen og Birgit Røe Mathisen utforsket flere sider ved arbeidsvilkårene for norske frilansjournalister. I kapittel to diskuteres flere funn som

underbygger et arbeidsliv med mange prekariatlignende forhold. Frilansjournalister tjener dårlig og har en inntekt langt under nivået til sine fast ansatte kolleger. Lønnsutviklingen er svak, og mange har opplevd en real-lønnsnedgang gjennom flere år. Maktforholdet mellom frilansjournalistene og redaktørene de er avhengige av, er skjevt – i redaktørenes favør. Det er redaktørene som fastsetter honorar, og mange frilansere rapporterer om lav betalingsvilje. En betydelig del av frilanserne opplever at tilgangen på oppdrag er vanskelig, mens andre igjen sliter med å sette grenser for arbeidstiden; de tør ikke si nei til oppdrag de egentlig ikke har tid til. Resultatet er lange dager og et arbeidsliv som spiser seg inn på fritiden. Dette er en beskrivelse som langt på vei passer med definisjonen av prekære arbeidsforhold; nemlig usikkert og ustabilt, med lav sikkerhet og der yrkesutøveren selv bærer risikoen, ikke arbeidsgiver eller oppdragsgiver (Kalleberg & Vallas, 2018, s. 1).

Arbeidsvilkår omhandler ikke bare lønn og arbeidstid. Frilansjournalister er også avhengig av retten til eget materiale. Kampen for opphavsrett og dermed en juridisk beskyttelse av eget arbeid har vært og er sentral for utviklinga av journalistikkens profesjonelle selvforståelse (Ottosen, 2004, s. 224). Opphavsrettlovgivningen er en viktig del av sikkerhetsnettet for frilansere (Gollmitzer, 2020). I kapittel syv har Ellen Lexerød Hovlid gått gjennom hva denne innebærer. Opphavsretten utfordres i den digitale og globale medievirkeligheten (Cohen, 2016). Ifølge Norsk Journalistlag er det ikke uvanlig at frilansere møter en forventning om å dele stoffet sitt på flere plattformer uten ekstra betaling. I deler av bransjen er det også en utbredt praksis at frilansere blir tilbudt kontrakter som gir oppdragsgiver rett til å bruke stoffet deres i flere publikasjoner og på tvers av landegrenser, for et lavt engangsbeløp.¹ Med andre ord er det flere trekk ved frilansstilværelsen som beskriver en ganske ufri tilværelse, der usikkerhet og utrygghet knyttet til både økonomi, tid og sikkerhetsnett gir store begrensninger både profesjonelt og for livsutfoldelse utenom jobben.

Begrensningene kan blant annet ligge i mulighetene for faglig utvikling og oppdatering. Det moderne arbeidslivet stiller store krav til kompetanse og kontinuerlig kompetanseutvikling (Alsos et al., 2024). I kapittel to viser Knudsen og Mathisen at majoriteten av frilansjournalister framtrer som et særdeles kompetent arbeidskorps med høy utdanning og lang erfaring. Samtidig diskuterer Anders Graver Knudsen i kapittel tre at en høy andel

1 <https://www.nj.no/frilansguiden/opphavsrett/#4>

av dem i liten grad oppsøker kurs, etterutdanning og faglig oppdatering, fordi de ikke har tid og ressurser til det.

Økt kompetanse gir den enkelte yrkesutøver bedre muligheter i arbeidsmarkedet, tilsvarende er manglende kompetanse som medvirker til at folk faller ut av arbeidslivet (Reegård, 2024, s. 156). Kompetanseutvikling og livslang læring anses som sentrale virkemidler i arbeidslivspolitikken, og lønnsoppgjøret i 2024 resulterte i en etter- og videreutdanningsreform, Kompetansereformen (Reegård, 2024, s. 154). Journalistavtalen mellom Norsk Journalistlag (NJ) og Mediebedriftenes Landsforening (MBL) pålegger mediebedriftene å legge fram planer for etter- og videreutdanning, etter drøfting med tillitsvalgte. Dette ble nedfelt etter tariffoppgjøret i 2022. Konkret innebærer dette at redaksjonene skal kartlegge kompetansebehovet, og hver enkelt medarbeider skal ha sin egen individuelle kompetanseplan. Det er bedriftene som skal finansiere tiltak som skal til for å fylle bedriftens kompetansehull.²

Tilknytningsform til arbeidet har betydning for tilgang til kompetanseutvikling i alle bransjer og yrker. Arbeidstakere i atypiske tilknytningsformer får mindre opplæring enn fast ansatte på heltid. Ofte vil disse utgjøre en form for «bufferbeholdning» i motsetning til «kjernearbeidsstokken» som arbeidsgiver prioriterer å sende på kurs (Reegård, 2024, s. 163). Frilansjournalister må selv ta ansvar for å utvikle egen kompetanse og prioritere tid og ressurser til det. Å delta på kurs betyr tapt inntekt, og for mange kan det innebære et valg mellom inntjening eller kompetanseheving. Frilansjournalister er kunnskapsarbeidere og jobber i en bransje preget av stor omstillingstakt og hurtig endring, der den enkelte utøver stadig må tilegne seg nye ferdigheter og ny kunnskap for å holde tritt i ei rivende teknologisk utvikling. En frilanser som ikke har tid og råd til videreutdanning, kan bli faglig akterutseilt i forhold til sine fast ansatte kolleger. Utdanning og faglig påfyll kan i seg selv gi livskvalitet og følelse av mestring, samtidig som det gjør yrkesutøveren mer attraktiv for framtidige arbeidsgivere eller oppdragstakere. Læring avler mer læring, og ulik tilgang til kompetanseutvikling forsterker eksisterende ulikhet i både samfunn og arbeidsliv (Reegård, 2024, s. 165). Å sakke akterut i den faglige utviklinga kan befeste oppfatninger av frilansarbeid som lavstatusjournalistikk og gjøre frilanserne mer sårbare i arbeidsmarkedet.

2 <https://www.nj.no/artikler/styrk-kompetansen-din-na-er-den-nye-veilederen-her/>

Frihet og høy trivsel – arbeidet som lidenskap?

Samtidig gir frilanslivet mange faglige muligheter. I kapittel to viser Knudsen og Mathisen at trivselen og jobbtilfredsheten er stabilt høy, selv om undersøkelsene også viser noen variasjoner. Høy trivsel bekreftes av flere studier fra andre land: Frilansjournalister trives i jobben og ønsker å fortsette med sin frie tilværelse (Das, 2007; Massey & Elmore, 2011; Edström & Ladendorf, 2012; Mathisen, 2016). Frilansere scorer høyere på jobbtilfredshet enn journalister i faste stillinger (Edström & Ladendorf, 2012).

Knudsen og Mathisen diskuterer også frilanslivet som resultat av eget valg: En høy andel har tatt et aktivt valg om å bli frilanser. Og de velger å *forbli* frilansere. Majoriteten søker ikke faste journalistjobber. Årsakene er sammensatte. Flere vektlegger muligheten til å jobbe med et felt de har særskilt kompetanse på. Med andre ord gir frilanslivet gode muligheter til å utvikle en spesialkunnskap og dybdekompetanse innen en felt. Mange vektlegger at frilanslivet gir gode muligheter til profesjonell utvikling og til å arbeide innfor et felt der den enkelte har særskilt kompetanse.

I friheten ligger også muligheten til å jobbe med egne ideer og den typen saker man opplever at er viktige og verdifulle. I kapittel seks utforsker Karianne Sørgård Olsen hvordan frilansjournalister utvikler egne ideer og fyller arbeidsdagen med innhold som oppleves interessant, meningsfullt og tilfredsstillende. Evne til å skape ideer og utvikle dem med skreddersøm for den spesifikke oppdragsgiveren er en sentral ferdighet for å overleve som frilanser (Mathisen, 2019). Samtidig kan trafikkmålinger og brukerdata påvirke redaksjonelle vurderinger og bidra til et trangere rom for ideutvikling og kreativitet (Hayes & O’Sullivan, 2023, s. 5), både for frilansere og fast ansatte journalister. Det er et eksempel på hvordan kommersielle hensyn trumfer kreativitet og profesjonelle vurderinger, og at det profesjonelle rommet taper terreng til fordel for en mer kommersiell logikk (Freidson, 2001).

Frilanslivet gir mange muligheter til faglig utvikling i ei retning den enkelte frilanser selv ønsker, realisere sine egne ideer og skape journalistiske prosjekt på grunnlag av dem. Frilanstilværelsen har med andre ord mange tydelige preg av høy faglig autonomi, eller frihet. Autonomi er et viktig trekk i beskrivelsen av hva som gjør et yrke til en profesjon (Nygren, 2008; Deuze, 2005). For journalistikken som institusjon er autonomien knyttet til uavhengighet – at krefter utenfra ikke skal styre innhold og pri-

oriteringer, men at mediene fritt skal kunne gjøre sine redaksjonelle valg. Men autonomien gjelder også den enkelte journalist, for eksempel friheten til å styre innholdet i arbeidet og retten til å si nei til oppdrag som strider mot ens egen overbevisning (Nygren, 2008, s. 19).

Å være frilanser har mange trekk av entreprenørskap i seg, selv om journalistisk entreprenørskap favner langt bredere og rommer mer enn tradisjonelle frilansjournalister, for eksempel gründere som starter sine egne publikasjoner (Iversen, 2020). Frilansere og andre journalistiske entreprenører har det til felles at de driver sin egen arbeidsplass, sitt eget profesjonelle virke, de må sørge for å tjene inn sin egen lønn og dekke utgiftene drifta fører med seg. I det moderne samfunnet er en stor del av menneskers identitet knyttet til arbeidet (Alsos et al., 2024, s. 14), og arbeidet er en sentral arena for selvrealisering og mening (Willemsen & Witschge, 2022, s. 129). Journalistiske entreprenører har gjerne en lidenskapelig relasjon til arbeidet, der de er mer opptatt av profesjonelle verdier enn kommersiell logikk (Witschge & Harbers, 2018, s. 67). Å jobbe for seg selv kan være en livsstil (Edström & Ladendorf, 2013) og et pasjonsprosjekt drevet av en form for kalli (Deuze & Witschge, 2020, s. 58). Denne drivkraften kan føre til at frilansjournalisten og gründeren aksepterer dårlige vilkår og usikkerhet, fordi arbeidet likevel oppleves tilfredsstillende og utviklende på mange plan. De tilpasser seg og holder fast ved at arbeidet har en mening og verdi, selv om de må ofre trygghet og forutsigbarhet. Journalister finner måter å justere seg på, for å forbli i journalistikken (Powers & Vera-Zambrano, 2023, s. 4–5), fordi arbeidet er tilfredsstillende på et ikkeøkonomisk plan (Rick, 2024).

Her er altruismen sentral: Det å skape en journalistikk man opplever viktig for samfunnet, gir en følelse av å bidra til fellesskapet. Det har en verdi utenfor det materielle eller økonomiske, det gir en egen form for tilfredsstillelse, og det er en del av den profesjonelle identiteten. En del av idealet som holder profesjonen sammen, er å jobbe for et høyere mål, til allmenhetens og samfunnets beste (Nygren, 2008, s. 14). Altruismen knyttes til journalistikkens samfunnsoppdrag, å fylle rollen som kritisk motmakt og vaktbikkje (Deuze, 2005, s. 447). Å være journalist er å tro på en profesjon med et oppdrag som har en samfunnsmessig verdi (Powers & Vera-Zambrano, 2023, s. 12).

Aktive valg om å både bli og forbli frilanser, høy trivsel og opplevelse av frihet og faglige muligheter er alle trekk ved frilanslivet som underbygger

profesjonell autonomi. Frilanslivet gir den enkelte mulighet til å utvikle seg faglig i den retninga han eller hun ønsker. Det kan også berede grunnen for at arbeidet blir en del av hele livsprosjektet for frilanseren, drevet av både faglig lidenskap og et personlig ønske om å lykkes med egen bedrift. Entreprenørskapet gir frihet til å leve livet utenfor de rammene fast tilsetning med en 8–16-jobb eller faste turnusordninger gir. Det kan gjøre det lettere å balansere arbeidet og andre forpliktelser i livet, som omsorgsoppgaver og foreldreskap.

Entreprenørskapsdiskursen vektlegger frihet og faglige muligheter i en kreativ bransje. Samtidig representerer det på mange måter en økende kommersialisering og økt profittoorientering (Gollmitzer, 2020, s. 13). Den henger sammen med en økende individualisering av arbeidslivet, der risikoen flyttes fra arbeidsgiver til den enkelte yrkesutøver. Begrepet «hope labour» brukes for å beskrive arbeid som utføres uten tilstrekkelig kompensasjon i håp om at det skal føre til bedre arbeidsforhold senere, og for å bygge egen merkevare eller omdømme (Gollmitzer, 2020). Entreprenørskapsdiskursen kan tildekke og glorifisere dårlige vilkår (Salamon, 2020, s. 108) og bidra til å undergrave kollektive og organiserte rettigheter. Balansen mellom lidenskap for arbeidet og å bli utnyttet kan være hårfin for utøvere som brenner for jobben sin.

Alene og del av kollektiv

Frilanslivet er for mange en alenetilværelse. Majoriteten jobber fra hjemmekontor, og gjør det i økende grad. Frilansjournalisten har ikke et fast kollegium rundt seg til daglig. Maktforholdet mellom oppdragsgivere og frilansjournalister er asymmetrisk, i oppdragsgivers favør. En enslig frilanser uten et sterkt nettverk rundt seg kan lett føle på avmakt i forhandlinger med oppdragsgivere som betaler dårlig eller krever at frilanseren må skrive under på kontrakter der vedkommende gir fra seg opphavsretten sin. Det kan være vanskelig å få gjennomslag for sine krav alene. Fraværet av kollegiale relasjoner, ledelsesstrukturer og organisatorisk støtte kan føre til økt sårbarhet, og mange frilansere står alene med utfordringer knyttet til arbeidsbelastning, stresshåndtering og usikker økonomi (Gollmitzer, 2024). I kapittel fire har Anders Graver Knudsen utforsket hva dette innebærer for frilansjournalister, og hvilke strategier de kan ta i bruk for å motvirke sårbarhet.

Frilanseren må også daglig ta små og store faglige avgjørelser. Det stiller store krav til den enkeltes bruk av sin profesjonelle dømmekraft, i situasjoner der frilanseren ikke har et støtteapparat rundt seg. Blant annet gjelder dette presseetiske vurderinger. I kapittel fem har Birgit Røe Mathisen diskutert hvordan etiske dilemmaer og faglige problemstillinger kan være krevende øvelser å stå i. Det kan bidra til at frilansjournalister utvikler en individuell og tøyelig etikk som ikke samsvarer med profesjonsidealene (Ladendorf, 2013). Slik kan alenegangen bidra til at frilanseren får en løs kobling til profesjonen og dens normer. Noen typer oppdrag kan by på ekstra utfordringer for den som jobber alene. I kapittel åtte har Trond Idås diskutert konsekvenser av å dekke ulykker, dramatiske hendelser, katastrofer og krig. Her kan frilansjournalister på utsiden av det redaksjonelle fellesskapet være ekstra sårbare.

Men frilanserne er også en del av et kollektivt, profesjonelt fellesskap. Historien til norske frilansere er i høy grad en historie om fagorganisering, organisasjonsbygging og profesjonsfellesskap, som Birgitte Kjos Fonn har vist i kapittel ni. Daværende Frilansklubben, nå NJ Frilans, ble startet i 1980 og har siden vært en del av Norsk Journalistlag. I kapitlet viser Fonn hvordan fagorganiseringen har bidratt til profesjonalisering og profesjonsidentitet blant frilansere. Hun diskuterer også forholdet mellom frilanserne og resten av Norsk Journalistlag, der frilansernes rettigheter har fått gradvis større oppmerksomhet. Også andre deler av fagforeninga anerkjenner at frilanseres arbeidsvilkår er viktig for *hele* journalistprofesjonen. Dermed får frilanserne økt status og anerkjennelse innad i egen profesjon.

Frilansjournalister lager seg strukturer for kollegiale nettverk. Arbeidskårsundersøkelsene viser også en markant utvikling fra 2019 til 2024, der langt færre frilansjournalister kombinerer arbeid for redaktørstyrte medier med oppdrag innen informasjon og kommunikasjon. De gjør innholdsmessige valg i tråd med profesjonens normer og bidrar til å fastholde grensene for hva som regnes som journalistisk virke. Det er viktig for frilansere å være en del av det profesjonelle fellesskapet (Joseph & O'Donnell, 2023).

I kapittel 10 forfølger Trond Idås betydningen av fellesskap og viser hvordan fagorganisering har betydning både i konkret forstand ved pressekortet som et synlig bevis på at man er profesjonell, og for den enkeltes forståelse av egen rolle. Fagforeningen bidrar til kompetanseheving og kursing. Et godt arbeidsliv innebærer også å få hjelp til å håndtere tunge opplevelser i jobben. Fagforeningen har vært en pådriver for å bygge kunnskap om hvordan jour-

nalister som dekker krig, katastrofer og ulykker, kan få nødvendig hjelp for å håndtere de mentale påkjenningene, slik Idås tar for seg i kapittel åtte.

Det journalistiske arbeidslivet er preget av endring, omveltning og usikkerhet. Hvis journalistikken skal ha en framtid, må den være organisert, skriver Nicole Cohen og Greig dePeuter (2020, s. xii) i sin studie av fagforeningsbygging i Canada og USA. Et av funnene deres er at fagorganisering ikke bare sikrer gode arbeidsvilkår for den enkelte, men også bidrar til å bygge en infrastruktur for solidaritet og støtte som gjør journalistikken som profesjon bærekraftig og rettferdig for de som står utenfor faste jobber. Kollektiv organisering har også som formål å endre maktstrukturer og hjelper den enkelte å se sammenheng mellom sine individuelle erfaringer og et større, overordnet system eller struktur (Cohen & dePeuter, 2020). Å bygge sterke profesjonelle fellesskap er en buffer mot prekære arbeidsforhold og profesjonell ensomhet (Norbäck, 2021, s. 435), og kollektiv organisering styrker journalistiske ideal som uavhengighet og integritet (Cohen & DePeuter, 2020, s. 75). Frilansjournalisten jobber gjerne alene i det daglige. Men det behøver ikke bety et ensomt arbeidsliv. Frilansjournalisten tilhører også et kollektiv og et organisert fellesskap.

Styrket eller svekket profesjon?

Journalistikken som profesjon, samfunnsinstitusjon og arbeidsliv påvirkes kontinuerlig av ytre rammevilkår og strømninger i samfunnet. Mediekrise, sviktende finansieringsmodeller, nye brukermønstre og en rivende teknologisk utvikling som visker ut skillet mellom journalistikk og ikke-journalistikk, har endret rammevilkårene dramatisk. Et viktig spørsmål er hvilke konsekvenser det får for arbeidsvilkår og profesjonelle muligheter for de som har sitt daglige virke i journalistikken – og hva det innebærer for dens rolle i demokrati og samfunn. Taper de profesjonelle normene og verdiene terreng til fordel for kommersiell, markedsdrevet logikk, eller styrkes de? Skjer det ei de-profesjonalisering av journalistikken, eller ei re-profesjonalisering? På hvilken måte kan utviklinga for frilansjournalister kaste lys over dette? Gjennom denne boka har vi diskutert trekk ved frilanstilværelsen som bygger opp under begge. Tabell 11.1 summerer opp noen av de mest sentrale.

Tabell 11.1: De-profesjonalisering og re-profesjonalisering.

De-profesjonaliseringstrekk	Re-profesjonaliseringstrekk
Økt usikkerhet og prekariatlignende forhold	Sterkere identifikasjon med journalistiske verdier
Dårlig lønn og manglende sikkerhetsnett	Autonomi: frivillige frilansere og faglig spesialisering
Individuell etikk vs. kollegial refleksjon	Nettverk, fagorganisering og profesjonell infrastruktur
Markedslogikk og teknologisk press (trafikkmålinger, brukerdata)	Kollektive løsninger og solidaritetsstruktur
Kommersialisering under dekke av entreprenørskap	Frilansere som produsenter av mangfold og kritisk journalistikk

På den ene siden finner vi en rekke trekk som tilsier at det skjer ei de-profesjonalisering: i form av usikkerhet, dårlige lønnsvilkår og mangel på sikkerhetsnett – alle faktorer som samsvarer med beskrivelsen av prekariatlignende forhold. Profesjonsetikken individualiseres, markedslogikken og teknologisk press i form av trafikkmålinger og brukerdata overstyrer profesjonell frihet og kreativitet, og entreprenørskapsdiskursen tildekker kommersialisering. Slik innsnevres det profesjonelle rommet, og den profesjonelle autonomien taper terreng. Et slikt frilansliv kan karakteriseres som ufritt, begrenset og usikkert. På den andre siden finner vi en rekke trekk som bygger opp under det motsatte, ei re-profesjonalisering der profesjonen styrker seg: Frilansjournalister identifiserer seg sterkt og i økende grad med journalistikkens verdier. De er på mange måter autonome og høyt utdannede kunnskapsarbeidere som opplever stor faglig frihet og mulighet til spesialisering. De har en profesjonell infrastruktur for faglige nettverk, og de er en del av kollektive løsninger gjennom ei robust fagforening. Slik kan frilanseren også være en autonom profesjonsutøver med stor innflytelse over egen arbeidshverdag. Frilansere inngår i journalistikkens demokratiske og publisistiske samfunnsrolle og bidrar til både mangfold i innholdet og kritisk journalistikk.

Globalisering og digitalisering fører med seg nye tilknytningsformer i arbeidet, og dette påvirker lønns- og arbeidsvilkår (Alsos et al., 2024, s. 15). I europeisk sammenheng skiller Norge seg ut, ved høy oppslutning om de kollektive institusjonene. Likevel skjer det endringer også her. Organiseringsgraden er lav særlig i privat tjenesteytende sektor, der

det også er en høy andel arbeidstakere på atypiske arbeidskontrakter. Økt omfang av atypisk arbeid kan forsterke ulikhet mellom de som er på innsiden, med gode arbeidsvilkår og karrieremuligheter, og de som er på utsiden, med usikre jobber og svakt sikkerhetsnett (Alsos et al., 2024, s. 17).

Overført til journalistikken ligger det her en fare for et todelt profesjonelt landskap, mellom løsarbeidere på usikre vilkår på den ene siden og journalister i sikre faste jobber på den andre (Wiik, 2015). På det ene ytterpunktet finner vi «innhopperen» som ikke har fast jobb, som alltid stiller opp når han eller hun blir oppringt, tar alle tilgjengelige oppdrag og ledige vikariat og aksepterer dårlige vilkår og ubekvemme arbeidstider (Nygren, 2008, s. 150). På det andre ytterpunktet finner vi fast ansatte i profilerte og prestisjefulle stillinger med trygge vilkår og gode muligheter til å medvirke i redaksjonell utvikling (Nygren, 2008; Mathisen & Morlandstø, 2022). Resultatet kan bli økende forskjeller, der ulikheten er knyttet til jobbsikkerhet, inntekt og muligheter for kompetanseheving og faglig utvikling (Mathisen, 2022, s. 110). Denne typen interne spenninger og stor indre ulikhet er trekk som kan lede mot en de-profesjonalisering og en mer porøs profesjon. Det samme gjelder dersom grensene mot andre yrkesområder viskes ut, der felles profesjonelle normer, verdier og etikk svekkes og erstattes av en individuell etikk (Nygren, 2008, s. 25; Ladendorf, 2013, s. 93).

Samtidig er historien om frilansere også en historie om bygging av et kollektivt fellesskap, som både samler frilanserne og styrker dem som gruppe. Det har gitt frilanserne en sterkere posisjon innad i egen fagforening, samtidig som det har økt anerkjennelsen for at frilanseres rettigheter er en viktig del av et regulert arbeidsliv. Frilansjournalister gjør sine faglige vurderinger i tråd med profesjonens normer og verdier. Å levere arbeid som holder god faglig kvalitet, er dessuten nødvendig for å overleve i frilansmarkedet og få nye oppdrag. Slik kan også frilansvirksomhet bygge opp under en re-profesjonalisering, der de journalistiske verdiene styrkes og de profesjonelle verdiene vinner terreng.

Spørsmål vedrørende frilansere er i stor grad arbeidslivsrelatert, og vilkårene har selvsagt stor betydning for den enkelte frilansjournalist. De gir føringer på hva journalistene fyller arbeidsdagen med, og hvilke oppdrag de tar. Men frilanseres vilkår berører også spørsmål om demokrati og ytringsfrihet. I et større og mer overordnet perspektiv virker det også inn på hvilket innhold som skapes og publiseres i mediene, og dermed også hvilken rolle journalistikken kan fyller. Usikker økonomi kan også føre

til at krevende oppdrag og undersøkende journalistikk blir nedprioritert (Hayes & Silke, 2019). Med andre ord kan økt omfang av frilansing bidra til en journalistikk som ikke utfordrer makthavere eller går i dybden, og der frilansere beveger seg i journalistikkens ytterkanter. Det kan beskrives som et de-profesjonaliseringstrekk, der kommersielle vurderinger trumfer de profesjonelle.

Frilansjournalister representerer uavhengige stemmer i offentligheten. Plasseringen utenfor redaksjonenes rammer – både i fysisk og overførbart forstand – bidrar til at frilansere bringer inn andre historier, andre kilder og stemmer og andre perspektiv enn det redaksjonelle rutiner ofte gjør. Slik bidrar frilansere i høy grad til det mangfoldet som er et sentralt mål i norsk mediepolitikk. Uavhengige aktører er viktig i både journalistikken og demokratiet. Frilansere er en fundamental del av yttrings- og mediemangfoldet (Aarønæs, 2014, s. 5). I samtiden ser vi også en økende erkjennelse av redaktørstyrte mediers rolle i samfunnets totale beredskap. I det perspektivet har frilansjournalister en sentral betydning for offentlighetens bredde og kritiske funksjon. Slik kan de også bidra til en re-profesjonalisering av journalistikken.

Frilansing har vært en del av journalistikken siden dens spede begynnelse og vil trolig alltid være det. Norske frilansjournalister utgjør en vesentlig del av journalistprofesjonen og bidrar til det profesjonelle fellesskapet. For å forstå hvordan mediebransjen som arbeidsliv utvikler seg framover, må vi ha kunnskap om de utøverne som har sitt daglige virke utenfor redaksjonene. I en rekke vestlige land øker andelen frilansjournalister, og de faste redaksjonelle stillingene blir færre. Norge er på mange måter et annerledesland i Europa, både ved at andelen frilansing ikke øker, organiseringsgraden er høy og arbeidslivet er regulert gjennom forhandling og kompromiss (Hvid & Falkum, 2019). Det gjør at det journalistiske arbeidslivet i Norge er interessant å utforske. Rammevilkår og rettigheter er grunnleggende elementer for å motvirke at profesjonen smuldrer opp. Kollektiv organisering av journalistikken er avgjørende for å bevare en sterk profesjon, både for frilansere og fast ansatte. Det er med på å sikre mangfold og en robust offentlighet. Vilkårene norske frilansjournalister arbeider under, har implikasjoner for demokrati og offentlighet. Det innebærer også at frilansernes kår må forstås som en mediepolitisk utfordring, ikke bare en profesjonssosiologisk.

Referanser

- Alsos, K., Oppedgaard, S. M. N. & Trygstad, S. C. (2024). *Den norske arbeidslivsmodellen. Status og utfordringer i en brytningstid*. Gyldendal.
- Aubert, V. (1971). *Sosiologi*. Universitetsforlaget.
- Cohen, N. & dePeuter, G. (2019). *New media unions. Organizing digital journalists*. Routledge.
- Das, J. (2007). Sydney freelance journalists and the notion of professionalism. *Pacific Journalism Review*, 13(1), 142–160.
<https://doi.org/10.24135/pjr.v13i1.890>
- Deuze, M. (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism*, 6(4), 442–464. Sage Publications.
<https://doi.org/10.1177/1464884905056815>
- Deuze, M. & Witschge, T. (2018). Beyond journalism: Theorizing the transformation of journalism. *Journalism*, 19(2), 165–181.
<https://doi.org/10.1177/1464884916688550>
- Edström, M. & Ladendorf, M. (2012). Freelance journalists as a flexible workforce in media industries. *Journalism Practice*, 6(5–6), 711–721.
<https://doi.org/10.1080/17512786.2012.667275>
- Flatøy, C. (2023). I am not an employee, am I then a professional? Work arrangement, professional identification and the mediating role of intra-professional network. *Journal of Professions and Organisation*, (10), 137–150.
<https://doi.org/10.1093/jpo/joad012>
- Freidson, E. (2001). *Professionalism: The third logic*. Polity Press.
- Gollmitzer, M. (2020). Employment conditions in journalism. I *Oxford Research Encyclopedia of Communication* 1–28. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.805>
- Gollmitzer, M. (2024). Care(lessness) in precarious journalism, before and during the pandemic: freelancers work-life experiences and coping strategies. *Global Media and China*, 9(2), 206–220.
<https://doi.org/10.1177/20594364241230434>
- Grimsmo, A. & Heen, H. (2013). *Journalistundersøkelsen 2013*. Rapport fra Arbeidsforskningsinstituttet.
- Hayes, K. & O'Sullivan, M. (2023). Labouring the news: Management control strategies and work intensification in the digital newsroom. *Journalism*, 1–9.
<https://doi.org/10.1177/14648849231174059>

- Hvid, H. & Falkum, E. (Red.). (2019). *Work and wellbeing in the Nordic Countries. Critical perspectives on the world's best working lives*. Routledge.
- Hovden, J. F. (2008). *Profane and sacred: A study of the Norwegian journalistic field* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Bergen.
- Iversen, B. (2020). Nye nettpublikasjoner – nye informasjonsstrømmer. I P. B. Ravnå, B. R. Mathisen & S. H. Jørgensen (Red.), *Meningsdanning, deltakelse og kommunikasjon i demokratiske samfunn*. Orkana Akademisk.
<https://doi.org/10.33673/OOA20204>
- Joseph, B. & O'Donnell, P. (2023). The blurring line between freelance journalists and self-employed media workers. *Journalism*, 24(1), 139–156.
<https://doi.org/10.1177/14648849221086806>
- Ladendorf, M. (2013). Freelance journalists' ethical boundary settings in information work. *Nordicom Review*, 33(1), 83–98.
<https://doi.org/10.2478/nor-2013-0006>
- Massey, B. L. & Elmore, C. J. (2011). Happier working for themselves? *Journalism Practice*, 5(6), 672–686.
<https://doi.org/10.1080/17512786.2011.579780>
- Mathisen, B. R. (2016). Entrepreneurs and idealists – freelance journalists at the intersection of autonomy and constraints. *Journalism Practice*, 11(7), 909–924. <https://doi.org/10.1080/17512786.2016.1199284>
- Mathisen, B. R. (2019). Frilansjournalister i spennet mellom profesjonsideal og kommersielle hensyn. I P. Bjerke, B. K. Fonn & B. R. Mathisen (Red.), *Journalistikk – profesjon i endring* (s. 241–264). Orkana Akademisk.
- Mathisen, B. R. (2022). *Journalism between disruption and resilience. Reflections on the Norwegian Experience*. Routledge.
- Neilson, T. (2020). *Journalism and digital labor: Experiences of online news production*. Routledge.
- Nygren, G. (2008). *Yrke på glid: om journalistrollens de-professionalisering*. SIMO.
- Ottosen, R. (2004). *I journalistikkens grenseland. Journalistrollen mellom marked og idealer*. IJ-forlaget.
- Powers, M. & Vera-Zambrano, S. (2023). *The journalist's predicament. Difficult choices in a declining profession*. Columbia University Press.
- Reegård, K. (2024). Kompetanseutvikling i arbeidslivet. I K. Alsos, S. M. N. Oppegaard & S. C. Trygstad (2024), *Den norske arbeidslivsmodellen. Status og utfordringer i en brytningstid* (s. 153–171). Gyldendal.

- Rick, J. (2024). Acutely precarious? Detecting objective precarity in journalism. *Digital Journalism*, 13(3), 542–561. <https://doi.org/10.1080/21670811.2023.2294995>
- Salamon, E. (2020). Digitizing freelance media labor: A class of workers negotiates entrepreneurialism and activism. *New Media and Society*, 22(10), 105–122. <https://doi.org/10.1177/1461444819861958>
- Smeaton, D. (2003). Self-employed workers: Calling the shots or hesitant independents? A consideration of trends. *Work, Employment and Society*, 17(2), 379–391. Sage Publications. <https://doi.org/10.1177/0950017003017002008>
- Wiik, J. (2015). Internal boundaries: The stratification of the journalistic collective. I M. Carlson & S. Lewis (Red.), *Boundaries of journalism. Professionalism, practices and participation* (s. 118–133). Routledge.
- Willemsen, S. & Witschge, T. (2022). Becoming real: Professional precarity in entrepreneurial journalism. I K. Chadha & L. Steiner (Red.), *Newswork and precarity* (s. 124–134). Routledge. <https://doi.org/10.4324/97803057376-11>
- Witschge, T. & Harbers, F. (2018). The entrepreneurial journalist. I S. Eldridge & B. Franklin (Red.), *The Routledge handbook of developments in digital journalism studies* (s. 64–76). Routledge.
- Aarønæs, L. (2014). *Frilansinitiativet*. Utkast til rapport, utarbeidet i samarbeid med Norsk Kritikerlag, Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, Frilansjournalistene/NJ, Den norske Forfatterforening og Norsk Oversetterforening.